

Projekat finansira Evropska unija

LJUDSKA BEZBEDNOST U SRBIJI

Claim!

CITIZEN'S NETWORK
FOR PEACE,
RECONCILIATION AND
HUMAN SECURITY

SeConS
development initiative group

Ova publikacija je nastala uz podršku Evropske unije.
Sadržaj publikacije je isključivo odgovornost
SeConS - Grupe za razvojnu inicijativu i ni na koji način
ne odražava stavove Evropske unije.

UVOD

Pretnje ljudskoj bezbednosti su široko rasprostranjene u Srbiji i regionu. Ove vrste pretnji su često „pokriveno“ i konstantno se zanemaruju od strane glavnih faktora bezbednosti – glavnih subjekata u stvaranju politike i civilnog društva. One se često smatraju normalnim ili manje važnim od državnog suvereniteta, koji se postavlja u prvi plan. Pristup ljudske bezbednosti treba ovu nesigurnost i ranjivost da stavi u prvi plan i omogući nam da razumemo neke od glavnih procesa koji se odvijaju ispod površine, a ugrožavaju živote ljudi iz dana u dan. Kada se ove složene mreže nesigurnosti dobro razumeju, jasno je da uključivanje ljudske bezbednosti na političku scenu može znatno doprineti stabilnosti i smanjenju ranjivosti pojedinaca i grupa.

Šta je ljudska bezbednost?

Bezbednost kao pojam se tradicionalno povezuje sa državama, a ne sa pojedincima, ali određena dešavanja u savremenom svetu ukazala su na potrebu da se fokus preusmeri na “pojedina”, kao osnovnu jedinicu bezbednosti. Uzroci ovakvog izmenjenog pogleda na stvari proizlaze iz pojava kao što su: nejednakosti, kako među državama tako i unutar njih, nasilni sukobi, siromaštvo, korupcija, iscrpljivanje neobnovljivih resursa. Sve to značajno podriva životne uslove ljudi i dovodi do porasta pojava koje ugrožavaju njihove živote, poput života u strahu, socijalne isključenosti, izloženosti nasilju, trgovini ljudima, prisilnim migracijama, izloženosti ksenofobiji, diskriminaciji, nasilju.

Ljudska bezbednost predstavlja alternativni pristup bezbednosti pojedinaca i zajednica. Ovaj pristup shvata bezbednost kao "slobodu od straha" i "slobodu od želja". Postavljanjem pojedinca u centar problema, preispitivanjem kapaciteta institucionalne strukture da stvori bezbedne uslove za život, uzimanjem u obzir veći broj različitih pretnji koje ugrožavaju ljude – poput političkih, ekonomskih i društvenih, LJB predstavlja suštinsku promenu u odnosu na tradicionalno poimanje bezbednosti i odgovarajućih politika, kojima se ona nastoji ostvariti. Pristup LJB prepoznaje da državne granice postaju sve propusnije i što je još važnije, obrazac nacionalne države više nije adekvatan da bi garantovao izmenjene potrebe za bezbednošću. "Mirno" i "bezbedno" okruženje ne znači samo odsustvo rata, već "obezbeđivanje" poštovanja ljudskih prava i socijalne pravde kroz povećanje prekogranične saradnje, uz razumevanje "zajedničke bezbednosti".

zajednička bezbednost

KO SMO MI?

Mi smo zajednička inicijativa koju čine partnerske organizacije iz Bosne i Hercegovine (hCa/ORC Tuzla), Bugarske (IRIS), Kosova (CRDP), Crne Gore (ZID), Srbije (SeConS) i Turske (hCa Turkey). Naš cilj je da izgradimo građansku "mrežu" za ljudsku bezbednost na čitavom Balkanu i u Turskoj. To činimo, između ostalog, kroz podizanje svesti javnosti i uključivanje građana i političara u promovisanje ljudi, a ne država, kao najvažnijih u ostvarivanju bezbednosti.

U samoj srži našeg delovanja jeste formiranje regionalne mreže građanskih organizacija, koje rade na unapređivanju ljudske bezbednosti unutar i van granica svoje zemlje. Transnacionalna priroda bezbednosnih pretnji u svakodnevnom životu građana je vidljiva u obliku neformalnih i "sivih" ekonomija, organizovanog kriminala, siromaštva, socijalne isključenosti, nasilja u porodici, školi, između pripadnika različitih grupa i ekstremizma u svojim raznovrsnim manifestacijama. Da bi se pratili i otklonili faktori, koji dovode do stanja u kojima se ljudi ne osećaju bezbedno, postoji potreba za jačanjem regionalnih veza među građanima, zasnovanim na zajedničkim vrednostima mira, pomirenja i ljudske bezbednosti. Upravo zbog toga, mi pokušavamo da osnažimo "građansku mrežu" na različitim nivoima, uključujući i aktiviste, istraživačku zajednicu i donosiocce odluka.

Mi radimo na mobilizaciji građana za reformu politika zajedno sa akademskom i istraživačkom zajednicom, radi uspostavljanja prekogranične regionalne mreže u Turskoj i zemljama Balkana, da bismo doprineli: a) izgradnji i konsolidaciji mira i pomirenja u regionu i b) društvenoj interakciji i integraciji unutar i između zemalja regiona, kao i sa zemljama EU.

VIŠE INFORMACIJA: <http://cn4hs.org/>

Ujedinjene nacije i ljudska bezbednost

Iako se počeci ovog pravca razmišljanja mogu pronaći još u 1940-im godinama, pojam ljudske bezbednosti je prvi put privukao pažnju kada je upotrebljen u Izveštaju o Ljudskom razvoju, Programa za razvoj Ujedinjenih nacija 1994. godine. Isticanjem sedam komponenti ljudske bezbednosti, ovaj izveštaj ima za cilj da proširi koncept bezbednosti izvan uskih shvatanja državne odbrane od spoljnih vojnih pretnji. Ovaj tradicionalni koncept bezbednosti tvrdi da je bezbednost obezbeđena od strane državnih institucija, kao što su policija i vojska. Koncept ljudske bezbednosti sa druge strane priznaje da su državne granice važne, ali –da država više nije dovoljna da garantuje bezbednosne potrebe ljudi.

Evropska unija i ljudska bezbednost

Koncept ljudske bezbednosti je dospao na dnevni red EU politika 2000-ih, u periodu kada su tradicionalni instrumenti bezbednosti postali neefikasni za rešavanje pitanja bezbednosti. Shvativši mogućnosti koje koncept ljudske bezbednosti nudi, pripremljena su dva izveštaja od strane EU. U Barselonskom izveštaju, objavljenom 2004. godine, naglašena je potreba za doktrinom ljudske bezbednosti i relevantnim pravnim okvirom. Nakon ovog izveštaja, Madridski izveštaj je objavljen 2007. godine i fokusira se na definisanje koncepta ljudske bezbednosti i na identifikovanje mogućnosti EU u tom pogledu.

Ljudska bezbednost u Srbiji

U Srbiji su između 2013 i 2014 godine, u sklopu razvoja regionalne mreže, rađene konsultacije o ljudskoj bezbednosti. Cilj je bio da se saznaju suštinski podaci šta „stejkholderi“ iz različitih oblasti (predstavnicima civilnog društva, vladini predstavnici na lokalnim nivoima, donosioci odluka itd.) prepoznaju kao ključne pretnje koje utiču na njihov svakodnevni život i na živote grupa koje oni reprezentuju. Zasnovano na ovim saznanjima, mogu se mapirati neke ključne teme koje treba dalje ispitati gledano kroz lupu ljudske bezbednosti.

Foto: Paga

Oblast	Pretnja
Zločin	Internacionalni i nacionalni organizovani kriminal (npr. trgovina ljudima, droga, protivzakonita ekonomija) i korupcija (državni zvaničnici i institucije, privatni sektor).
Nasilje	<p>Pretnja nasiljem (fizičkim, psihološkim, ekonomskim i seksualnim) – žene, deca, manjine i „deca/omladina ulice“ su među najizloženijim grupama i među najuplašenijim od pretnji nasiljem.</p> <p>Široko rasprostranjeno sistematsko nasilje viđa se kao posledica različitih društvenih vrednosti (patrijarhalna kultura, nacionalizam, brojne predrasude), nedostatka efikasne institucionalne podrške i političke volje da se sa ovim problemima uhvati u koštac – npr. reakcije policije i pravosuđa na uzročnike nasilja (huligane, grupe ultra desnog krila, kriminalne organizacije, muške počinioce) i nedostatka podrške od strane sistema (sigurne kuće za žrtve nasilja i njihovo socio-psihološko usmeravanje).</p>
Institucionalna i zakonodavna odgovornost	<p>Nedostatak transparentnosti i odgovornosti od strane institucija, posebno u odnosu prema korupciji, smatraju se kontinuiranom pretnjom koja ograničava pristup svim a oblicima prava. Osim toga, ograničena održivost institucija stvara dugoročnu nesigurnost.</p> <p>Ljudska prava se posebno pominju kada se govori o nepovoljnim okolnostima za manjine i ranjive grupe.</p>
Kultura netolerancije, antagonizma i apatije	<p>Rastuća netolerancija i povećanje broja konflikata vide se kao svakodnevne moguće pretnje. Huligani i ekstremističke grupe desnog krila prepoznaju se kao glavni izazivači mržnje i nasilja, zasnovanih na etničkoj, seksualnoj ili političkoj osnovi i u skladu sa tim, kao glavne pretnje za tolerantnost i različitost u zemlji.</p> <p>Osim toga, ljudi se ne osećaju niti dovoljno zastupljenim, niti zaštićenim od strane političke elite; naprotiv, osećaju se otuđenim – na političku moć se često gleda kao na moć otuđenu od građana, nepoštenu, okupljenu oko partije ili oko interesa vođa partije, koji se uzimaju kao opšte dobro.</p>

Oblast	Pretnja
Nezaposlenost, nizak životni standard i nedovoljni razvoj	<p>Nezaposlenost i nizak životni standard stvaraju svakodnevno nesigurno okruženje za ljude, a posebno za osetljive grupe. Ova nesigurnost izaziva nemogućnost pojedinaca i grupa da planiraju svoju budućnost i da se osećaju bezbedno, po pitanju samog postojanja te budućnosti i mogućnosti ispunjenja osnovnih ljudskih potreba. Osim toga, ekonomska nesigurnost je u velikoj meri smatrana uzrokom drugih aspekata nesigurnosti, uključujući migraciju mladih, nedostatak roditeljskog nadzora, nemogućnost da se učestvuje u političkom i društvenom životu itd.</p> <p>Neiskorišćeni industrijski i poljoprivredni potencijal, loše planirana državna fiskalna politika, tehnološka zaostalost i posledice ratova devedesetih godina, vide se kao uzročnici ekonomskih problema. Dodatno, pojedine ranjive grupe su zbog diskriminacije (i rasizma) isključene sa tržišta rada, isključene iz drugih javnih dobara, kao što su politički, obrazovni i kulturni život, a prisutna je i generacijska isključenost iz ekonomskih aktivnosti.</p>
Prirodne nepogode	Prirodne nepogode, a posebno poplave, prepoznaju se kao nova pretnja bezbednosti ljudi, kako zbog njihove stvarne razorne moći, tako i zbog nedostatka adekvatnih procedura za suočavanje sa ovim nepogodama.
Zdravstveni sistem	Ljudi su generalno veoma zabrinuti za svoje zdravlje i za kvalitet lečenja. Zdravstveni sistem smatra se jednom od najkorumpiranijih institucija u Srbiji, a kvalitet i dostupnost zdravstvene zaštite smatraju se nedovoljnim i predstavljaju svakodnevnu pretnju u životima mnogih.
Migracija	Karakterišu je iznuđeni? i nepravilni modeli migracije, u okviru zemlje i preko njenih granica.

LJUDSKA BEZBEDNOST

3 PRIMERA IZ PRAKSE

Pored gore navedenih pretnji su tokom realizacije projekta dublje istražene 3 oblasti nesigurnosti.

Primer 1:

Ugrožena bezbednost dece usled vršnjačkog nasilja u školama

Vršnjačko nasilje je sve veći problem u Srbiji i regionu, posebno u toku poslednje dve decenije. Ratovi 1990-ih godina, usporena tranzicija, ekonomska kriza i siromaštvo, samo su neki od faktora koji doprinose porastu vršnjačkog nasilja. Fizički sukobi između učenika u dvorištima škola, nošenje noževa i drugog oružja, različiti oblici psihičkog zlostavljanja, seksualno uznemiravanje devojaka, maltretiranje vršnjaka putem društvenih mreža, samo su neke od pojava koje se nalaze svakodnevno u vestima širom Srbije. Veliki deo tog nasilja odvija se u školama, što ih čini mestom nesigurnosti i pretnji po pitanju bezbednosti dece i mladih. Posledice vršnjačkog nasilja su brojne, i one umanjuju kvalitet psihosocijalnog života mladih. Ugrožavaju njihovo fizičko i psihičko zdravlje, ali utiču i na širu zajednicu.

Nasilna komunikacija među mladima stoga predstavlja oblik represije kojoj su svakodnevno izloženi, kao i nametnute obrasce ponašanja koje moraju usvojiti često bez sopstvenog izbora, pa i prepreku društvenom razvoju zbog podsticanja sukoba i društvene dezintegracije. Iako su usvojene razne mere i procedure kako bi se vršnjačko nasilje u školama

sprečilo, u praksi ove mere nisu dovoljno efikasne i efektivne. Nedostatak adekvatne nege mlađih generacija, sveopšto srozavanje sistema vrednosti, profileracija netolerancije i negativni uzori, sve su aspekti koji čine okosnicu i hrane „kulturu nasilja“, a zatim i nebezbednost pojedinca i zajednica.

Nastavnica (srednja škola): Oni postaju mediji toj drugoj deci da oni mogu preko njih da se na neki način afirmišu, da se dokazuju. Da oni budu ti preko kojih ću oni uspeti da budu malo veći. To je problem kod naših ljudi, kod naše dece, oni to vide kao model kod starijih, onih koji se pojavljuju u medijama i u politici itd.. Što više neko nekog drugog unizi, on smatra da je kvalitetniji.

Primer 2: Strukturno nasilje nad radnicima u nelegalnim i neodgovornim privatizacijama

Nezaposlenost i različite forme nesigurnog zapošljavanja su najistaknutije osobine razvoja na Zapadnom Balkanu u poslednje tri decenije. Tranzicija ka tržišnoj ekonomiji, čiji je kamen temeljac bila privatizacija velikih razmera imovine koja je nekada pripadala državi, bila je jedan od glavnih načina kanalisanja ovih pojava. Ishod se odrazio u dubokoj strukturalnoj transformaciji, koju su pratili masovni gubici radnih mesta, povećanje neformalnog zapošljavanja i ekspanzija različitih formi nesigurnog zapošljavanja.

U Srbiji je privatizacija preduzeća sa sobom donela brojne probleme koji su se odrazili na živote velikog dela stanovništva, a posebno na one koji su (bili) zaposleni u privatizovanim preduzećima. Nelegalan ili neodgovoran način na koji je privatizacija

sprovedena, gubitak zaposlenja bez adekvatne institucionalne podrške, ugrožavanje prava radnika, smanjenje ili potpuno izostajanje njihovog uticaja na procese odlučivanja, egzistencijalna nesigurnost, samo su neki od problema kojima je veliki broj zaposlenih izložen. Čini se da je sasvim opravdano prethodno pomenute, ali i druge negativne posledice privatizacije, posmatrati kroz prizmu nasilja na radnom mestu, i to pre svega kao specifične oblike strukturnog nasilja.

Radnica, 50 (Vranje): To sve jedno-drugo povezano...nemaš platu, onda nemaš poštovanje. On da te poštuje, da te ceni...on bi ti dao dovoljno da možeš da živiš ti. Ako te on ne ceni, i ne poštuje...on ne može...i ne da ti platu, ne da ti platu. Znači, ne poštuje te k'o čoveka, k'o ličnost te ne poštuje, a pa posle k'o radnika.

Primer 3: Percepcija bezbednosti u Sandžaku

Ukupna slika sigurnosti ljudi u jugozapadnoj Srbiji je veoma nepovoljna i ugrožena brojnim pretnjama koje zabrinjavaju pripadnike lokalne sredine. Ova nesigurnost se u očima predstavnika lokalne zajednice odražava na različite načine u različitim domenima:

- * Politička i institucionalna bezbednost: Odsustvo i selektivna primena zakona, partokratija i partijsko zapošljavanjem, visok stepen korupcije, nestabilno političko tlo.
- * Ekonomska bezbednost: Visoka stopa nezaposlenih, nepostojanje industrijskih kapaciteta i tehnološka zaostalost, nepostojanje tržišta za plasiranje proizvedene robe, nedovoljna iskorišćenost postojećih prirodnih potencijala i resursa u proizvodnji i turizmu, loša i neizgrađena infrastruktura.

- * Zdravstvena bezbednost: Nedostatak sredstava i opreme, nedostatak i nepoverenje u medicinski kadar.
- * Lična bezbednost: Rasprostranjenost nasilja, rast kriminala i kriminalnih mreža, povećana dostupnost i ubrizgavanje psihoaktivnih substanci.

Muško, 52 (Prijepolje): Nikakve investicije, nikakav novac spolja nam neće pomoći, jer smo se mi kao društvo iskvarili. Imamo visok stepen korupcije, i ono što najviše boli je to da je narod počeo to da odobrava. Evo kod nas u gradu ako kažete za nekog da je nemoralan, da je lopov, da je utajio nešto, oni će reći pa neka, snašao se čovek.

Foto: Paga

POTREBA ZA AKCIJOM

Građani Srbije se suočavaju sa nizom pretnji koje ugrožavaju živote onih koji su najranjiviji i u nemogućnosti da se zaštite. Postoji velika potreba za urgentnim povećanjem vidljivosti i isticanjem ovih pitanja ugroženosti, koja su često skrivena ili 'normalizovana'. Ljudska bezbednost, kao koncept za razumevanje ovih pojmova i kao strateški okvir za usmeravanje politika, može da doprinese suzbijanju najvećih pretnji i nesigurnosti u Srbiji. Zato je potrebno:

- * promovisati koncept ljudske bezbednosti da postane deo javne debate
- * dublje razumevanje mnogostrane prirode deprivacije i njene posledice na bezbednost ljudi
- * uspostavljanje strukturirane saradnje između različitih aktera za suzbijanje pretnji
- * podsticati dijalog o pitanjima ljudske bezbednosti
- * reforma politika bezbednosti

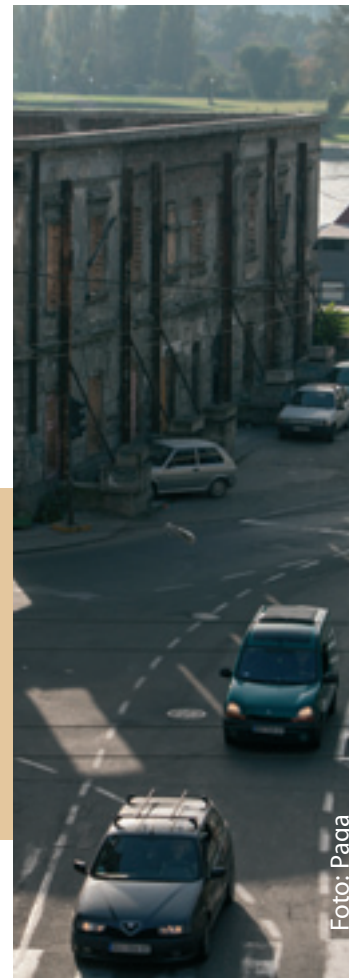

Foto: Paga

